

ולא שניתן להם רחמים, וכך הזכיר במסית⁵, ואמר מכשפה לא תחיה⁶, מפני היותה רבת
המהומה⁷ המוכרת רבים בכשפיה⁸, וקצותה את כפה לא תחוס עינך⁹, מפני כי הפתאים
יהללו אותה בהיותה עוזרת לבעלה, או מפני שהבשת מצוי ואין בו חסרון כיס. וכן בעדים
זוממין צוה שלא ירחמו עליהם¹⁰ בעבור שלא נעשה בעדותם דבר¹¹, או מפני שתקלתם
מרובה. וטעם וטוב לך¹¹, כי ביעור הדם הנקי מצוה טובה גדולה לך להציל ממות
נפשך¹², כי הרחמנות על הרוצחים שפיכות דמים¹³ מידי הרוצחים ומידי אחרים
המתפרצים:

(יד) לא תסיג גבול רעך. אזהרה שלא ישנה תחום החלוקה שחלקו הנשיאים את הארץ
לשבטים או ליחיד מהם, ועל כן אמר אשר גבלו ראשונים, הם אלעזר הכהן ויהושע בן נון
ונשיאי המטות, ולכך הזכיר בנחלתך אשר תנחל וגו'. וטעם המצוה הזאת שלא יחשוב אדם
לומר אין חלקי אשר נתנו לי שוה כמו חלק חברי, כי טעו החולקים, או שיוציא בלבו לעז
על הגורלות ולא יהיה זה בעיניו גזל כלל, על כן צוה בכאן שלא יחלוק אדם על החלוקה
הגורל ולא ישנה הגבולין כלל לא בסתר ולא בגלוי. וזו מצוה מבוארת ממה שצוה על פי
ועל דעת רבותינו¹⁴ שהוא אזהרה לעוקר תחומי של חבירו בארץ שעובר בשני לאוין י¹⁵,
יהיה טעם אשר גבלו ראשונים, שלא ישנה התחום הישן בסתר ויאמר בכאן היה מעולם.
והזהיר הכתוב בהווה כי התחום החדש ניכר וידוע הוא ואין אדם משנה אותו, וגם רבותינו
עצמם הזכירו¹⁶, מנין לעוקר תחומין של שבטים שעובר בלא תעשה ת"ל לא תסיג גבול
רעך¹⁷, והוא באמת פשוטו של מקרא:

(יח) ודרשו השפטים היטב והנה עד שקר העד. לא פירש הכתוב איך יודע²⁰ שהוא עד
שקר, כי בהיות הענין בשני עדים שמעידין על הדבר אפילו יבואו מאה * ויכחישו אותם לא
יתברר ששקר ענו, ולא נוכל לומר שבא הרוג ברגליו * כי לא יאמר בזה ודרשו השופטים
היטב, ועל כן באה הקבלה הנאמנת ופירשה כי ההזמה תהיה כשיאמרו והלא ביום פלוני
עצמנו הייתם²¹, והטעם מפני שהעדות הזו היא על גופם של עדים * והם אינם נאמנים * על
עצמם לומר לא עשינו כד, שהרי יכולים הללו לומר עליהם שהרגו את הנפש או
שחללו את השבת:

(יט) כאשר זמם. ולא כאשר עשה, מכאן אמרו הרגו אין נהרגין, לשון רש"י מדברי

5 לעיל יג, ט. 6 שמות כב, יז. 7 יחזקאל כב, ה. 8 ע"פ נחום ג, ד: המוכרת נשים בוננונית.
9 להלן כה, יב. 10 להלן פסוק כא: ולא תחוס עיניך. 11 ובערת דם הנקי מישראל וטוב לך
(פסוק יג). 12 ע"פ תהלים נ, יט. 13 מרבה שפיכות דמים (טור). 14 במדבר כו, נג.
15 שם לר, יז. 16 ספרי שופטים, קפח. 17 לא תנוול ולא תסיג. 18 בספרי שם. 19 בספרי
מביא: לא תסיג גבול עולם (משלי כג, י: אל תסג גבול עולם). 20 בטור: נדע. 21 מכות ה, א.

שלא נעשה בעדותם דבר. והייתי אומר לרחם
עליהם, לכן צוה התורה לא תחוס.
(יח) אפילו יבואו מאה. דלענין עדות מאה
כתרי ותרי כמאה (שבועות מב, א). שבא
הרוג ברגליו. מבואר דעת הרמב"ן שבבא הרוג
ברגליו הוי בירור גמור שהעדות שקר, אלא
שמגזירת הכתוב נתמעט שבאופן זה אין דין
הזמה (כלי חמדה שופטים קמ). על גופם
של עדים. שאומרים להם אתם במקום פלוני
עצמנו הייתם, ולא שיוזמו שיאמרו ההורג או הנהרג
היה עצמנו (תוס' מכות ה, א). והם אינם

נאמנים. פי' מפני זה האחרונים נאמנים כיון
שמעידין על גופו של העדים והוי כאילו העידו
עליהו שהרגו הנפש או שחללו את השבת, והם
אינם נאמנים על עצמם לומר לא עשינו כד וכך
(טור). וכן בפני יהושע (מכות ה, א) מביא תוכן
כוונת לשון הרמב"ן בזה הלשון: פי' הראשונים
אינם נאמנים על עצמם שלא עשינו כך וכך
שהרי יכולים הללו לומר עליהם שהרגו נפש או
חיללו שבת. וע"ש שמבאר שמתוך כך — שהעדים
מזימים את הראשונים ב"עצמנו הייתם" — ניכר
שאומרים אמת וליכא למיחש בהו דמשפרי לאהבת

רבותינו²². והטעם בזה בעבור כי משפט העדים הזוממין בגזרת השליט²³, שהם שנים ושנים, והנה כאשר יבואו שנים ויעידו על ראובן שהרג את הנפש ויבאו שנים אחרים ויזימו אותם מעדותם צוה הכתוב שיהרגו כי בזכותו של ראובן שהיה נקי וצדיק בא המעשה הזה. אלו היה רשע בן מות לא הצילו השם מיד ב"ד כאשר אמר כי לא אצדיק רשע²⁴. אבל אם גהרג ראובן נחשוב שהיה אמת כל אשר העידו עליו הראשונים, כי הוא בעונו מת²⁵, ואלו היה צדיק לא יעזבנו ה' בידם, כמו שאמר הכתוב ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו²⁶, נעוד שלא יתן ה' השופטים הצדיקים העומדים לפניו לשפור דם נקי כי המשפט לאלהים הוא²⁷, ובקרב אלהים ישפוט²⁸. והנה כל זה מעלה גדולה בשופטי ישראל וההבטחה שהקב"ה מסכים על ידם ועמהם בדבר המשפט²⁹, וזה טעם ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'³⁰, כי לפני ה' הם עומדים בבואם לפני הנהנים והשופטים, והוא ינחם בדרך אמת³¹, וכבר הזכרתי מזה בסדר ואלה המשפטים³²:

כ. (א) כי תצא למלחמה וראית סוס ורכב וגו'. זו מצוה מחודשת אמרה להם עתה בבואם במלחמות. וטעם כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם³³, יזהירם שלא ירך לבבם ולא ייראו מן האויבים, ויאמר שלא יבטחו בזה בגבורתם לחשוב בלבם גבורים אנחנו ואנשי חיל למלחמה³⁴, רק שישבו לבם אל השם³⁴ * ויבטחו בישועתו ויחשבו כי לא בגבורת הסוס יחפץ ולא בשוקי האיש ירצה³⁵, כי רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו³⁶. ואמר להלחם לכם עם אויביכם, כי יפילם לפניכם³⁷ לחרב. ואמר להושיע אתכם, שהם ינצלו במלחמה ולא יפקד מהם איש³⁸, כי יתכן שינצחו את אויביהם וימותו גם מהם רבים כדרך המלחמות, ועל כן צעק יהושע³⁹ בנפול מהם בעי כשלשים וששה איש, כי במלחמת מצוה שלו לא היה ראוי שיפול משערת ראשם ארצה⁴⁰, כי לה' המלחמה⁴¹. והנה הכתן שהוא העובד את השם יזהירם ביראתו ויבטיחם, אבל השוטרים ידברו בנוהג שבעולם פן ימות במלחמה, כי בדרך הארץ בכל המלחמות ימותו אנשים גם מכת הנוצחים, וצוה על השלשה האלה לשוב, כי לבו על ביתו וכרמו ועל אשתו וינוס * :

(ו) וטעם ולא חללו. שלא באה השנה הרביעית כי המנהג בכרם בבא תבואתו שיחולק⁴² שם וילכו בו בחלילים, וצוה הכתוב שיהיה כל פריו קדש הלולים⁴³, שיהללו את השם הנכבד בשמחה ההיא. ויתכן שיהיה פירוש ולא חללו, שלא עשאו חולין, והוא הפדיון⁴⁴ שהזכירו רבותינו *, מלשון כי חלל יהודה קדש ה'⁴⁵, ולא יחלל זרעו⁴⁶ :

22 שם. 23 כמו גזרת הכתוב (טור). 24 שמות כג, ז. 25 ע"פ יחזקאל יח, יח. ועיין בשו"ת חתם סופר ח"ט לב. 26 תהלים לו, ג. 27 לעיל א, יז. 28 תהלים פב, א. 29 ע"פ דברי הימים ב יט, ו ועמכם ברבר משפט. 30 פסוק יז. 31 ע"פ בראשית כד, מח: אשר הנחני בדרך אמת. 32 כא, ו, ר"ה והנישו. 33 פסוק ד. 34 ירמיה' מח, יד. * 34 עיין עקב ח, יח. 35 תהלים קמו, י. 36 שם יא. 37 ע"פ כ"י ור"י, ובס"ש: לפניהם. 38 ע"פ במדבר לא, מט. 39 יהושע ז, ז. 40 ע"פ שמואל א יד, טה. 41 שם יז, טז. 42 ע"פ כ"י, ד"ר וטור (מחול הכרמים), ובס"ש: שיחללו. ועיין בראב"ע. 43 ויקרא יט, כד. 44 וכן פירש רש"י כאן: לא פראו. 45 מלאכי ב, יא. 46 ויקרא כא, טו.

כ. (א) כי לבו על ביתו... וינוס. ר"ל לא כרש"י שפירש: ודבר של עגמת נפש הוא זה (פסוק ה) אלא הטעם מפני שלבו לביתו וינוס, וכן פירש ראב"ע.
(ו) והוא הפדיון שהזכירו רבותינו. מעשר שני ה, ב, ובירושלמי שם: מנין שהוא צריך פדיון, ת"ל קודש הלולים, ולא מתמנעין רבנו לדרוש ה' לח'.

רוצח או משום ממון או משום שנאת העדים, שאם דבריהם אינם אמת מה להם לצרה זו להענין בגד העדים הראשונים בענין שאחד יודע מחבירו, יותר היה להם להעיד על כל אחד ואחד מהם שעשה עבירה שחייב מיתת ב"ד, דבזה הענין אינו אחד מהראשונים יודע מחבירו כלום. ועיין עוד בדברי האברבנאל מה שבאר את טעם הרמב"ן בשם הרלב"ג.